

Dżuma Alberta Camusa jako powieść paraboliczna

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tomasz Błaszczuk, *Filozofia egzystencjalna Alberta Camusa*, „Studia Euroapea Gnesensia” 2012, nr 6, s. 168–181.

Dżuma Alberta Camusa jako powieść paraboliczna

Pieter Bruegel Starszy, *Triumf śmierci*, 1562
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kiedy w 1999 roku tygodnik „Polityka” ogłosił plebiscyt na pisarzy i dzieła wszech czasów, *Dżuma* Alberta Camusa zajęła w nim czwarte miejsce. Maciej Kowalski pisał wówczas, że „przyjęło się uważać, iż po dzieła Camusa najchętniej sięgają nastolatki, których zaczynają dręczyć tzw. «problemy egzystencjalne». Wielu filozofów z tego właśnie powodu pogardliwie traktuje autora *Mitu Syzyfa*, określając go mianem «filozofa dla licealistów»”(1). Czy to rzeczywiście słuszny zarzut?

Twoje cele

- Scharakteryzujesz powieść paraboliczną.
- Zinterpretujesz motto powieści.
- Wyjaśnisz, na czym polega egzystencjalizm w *Dżumie*.
- Wyjaśnisz, dlaczego *Dżuma* uważana jest za dzieło XX-wiecznej literatury egzystencjalistycznej.

Przeczytaj

Powieść Alberta Camusa *Dżuma* została wydana w Paryżu, w roku 1947. Zazwyczaj określa się ją jako powieść paraboliczną. Camus sięgnął po formę literacką, by przekazać uniwersalne treści o charakterze filozoficznym. Realistyczna warstwa powieści opowiada o epidemii dżumy w Oranie w Algierii. Metaforyczny sens powieści stanowi analiza ludzkich postaw wobec zła – zmagania i dylematów. Znaczenie i trud wyborów moralnych podejmowanych w obliczu zagrożenia to zagadnienie, z jakim filozof po doświadczeniu tragizmu wojny musiał się zmierzyć. Głównym bohaterem powieści jest lekarz Bernard Rieux, który bywa opisywany jako „świecki święty”. Niedookreślony czas akcji podkreśla paraboliczność utworu.

Fyodor Bronnikov, *Sprzątanie zwłok podczas epidemii*

Źródło: Wikiart, domena publiczna.

Parabola jest typem literatury wyrażającej treści filozoficzne. Tradycyjnymi formami parabolicznymi są bajki, alegorie czy przypowieści, choć paraboliczny charakter mogą mieć także opowiadania i powieści. Typowa dla formy tej jest redukcja do minimum fabuły i charakterystyki bohaterów: świat przedstawiony stanowi tu jedynie pretekst do ukazania uniwersalnych treści i sformułowania przekazu moralnego. XX-wieczne parable odchodzą jednak od dydaktyzmu i pozwalają czytelnikowi samodzielnie odkrywać metaforyczny sens opowieści. Ich wymowa bywa często nieoczywista, dlatego emocjonalnie zaangażowany odbiorca jest niejako zmuszony do wysiłku „odkodowania” znaczeń utworu i refleksji. Z tego właśnie powodu oddziaływanie paraboli jest silniejsze niż przekaz płynący z typowych tekstów filozoficznych. Utwory paraboliczne funkcjonują często jako przykłady ułatwiające zrozumienie filozoficznych tez lub teorii. Alegoria pozwala zatem „zajrzeć głębiej i zobaczyć więcej”, dzięki czemu filozofia zbliża się do ludzkiego doświadczenia,

okazuje się „życiową prawdą”. Przekaz powieści parabolicznej jest obrazowy, przystępny i poruszający. Wymaga jednak od czytelnika kompetencji, które pozwolą właściwie zinterpretować treść utworu i dostrzec jego historyczne lub polityczne konteksty. Świat przedstawiony i fabuła *Dżumy* Camusa ma charakter metaforyczny i to właśnie stanowi ponadczasową siłę tej powieści.

☞ Tomasz Błaszczuk

Filozofia egzystencjalna Alberta Camusa

Przedmiotem rozważań Alberta Camusa jest sens ludzkiego życia. Zdaniem nagrodzonego Noblem pisarza ów sens odnajdywany jest na drodze świadomości absurdalności świata. Absurd rodzi świadomość, świadomość wyzwala bunt, a ten jest kluczem do szczęścia. W taki oto sposób prezentuje się, nierzadko paradoksalna w swej wykładni, głoszona przez Camusa egzystencjalna logika sensu przeżywania życia [...].

Zasadniczą kwestią każdej chyba filozofii jest pojmowanie świata. Także Albert Camus – jako filozof egzystencjalny – podjął się zadania wyjaśnienia jego istoty i sensu. Interesował go jednak nie bierny opis tego, co empirycznie poznawane, ale relacja tego, co obecne w świecie, z jego podmiotem, to znaczy z człowiekiem. [...]. Albert Camus swoje rozważania na temat absurdu snuje bardzo ostrożnie i niejako nie wprost. [...] Jeśli [...] poczuciem absurdu nazwiemy opisany wyżej rozdźwięk i ludzką świadomość tego rozdźwięku, to samym absurdem opisać trzeba pewną nieprzewidywalność i nieuporządkowanie świata, godzące w założenia logiki. Jest więc absurd w swojej naturze pojęciem metafizycznym, pozostającym – w rozumieniu Camusa – czymś na kształt *arché*, nieodgadnioną zasadą nie tyle świata, ile ludzkiego bycia-w-świecie. Poczucie absurdu to zatem pewna świadomość rodząca się w momentach, kiedy człowiek „intuicyjnie żądający sensu i jedności, na każdym kroku napotyka tylko absurd i chaos”. [...]

Absurd istnieje [...] wyłącznie w świecie i dzieje się tak za sprawą podmiotu, a konkretniej – konfrontacji jego świadomości ze światem, z zastaną rzeczywistością. Absurd jest o tyle zasadą bycia-w-świecie człowieka, o ile – zgodnie z założeniami egzystencjalnymi – nie ma

bycia poza światem. [...] absurd jest nierozzerwalnie związany z każdą egzystencją. I – co ważne – nie obala go nawet śmierć, która okazuje się raczej dowodem na jego istnienie, potwierdzeniem natury bycia. Jeśli bowiem śmierć jest częścią życia, to czyni je ona na potęgę absurdalnym. Będąc jego przeznaczeniem, stanowi o absurdalności życia i podaje w wątpliwość jego sens.

O ów najistotniejszy – zdaniem pisarza – problem filozofii pyta Camus już w pierwszych akapitach „Mitu Syzyfa”: „Orzec, czy życie jest, czy nie jest warte trudu, by je przeżyć, to odpowiedzieć na fundamentalne pytanie filozofii”(1). Trudy, o których tu mowa, to oczywiście poczucie wyobcowania i osamotnienia, alienacji, braku sensu świata, życia i wszelkie działania wynikające z absurdu. Choć należałoby stwierdzić, że nie tyle z absurdu – jak wskazałby Camus – ile z poczucia absurdu, które równoznaczne jest na tym gruncie z pojęciem świadomości. Człowiek nieświadomy może być bowiem uwikłany w świat i żyć, nie zważając na absurd [...]. Życie warte jest więc trudu jego przeżywania, ale musi być to życie świadome. W rozumieniu Alberta Camusa oznacza to odkrycie i akceptację beznadziei egzystencji. [...]

Bunt jest bardzo ważnym i jednocześnie najbardziej charakterystycznym elementem w myśli Alberta Camusa. Jego idea jest [...] kontynuacją i ewolucyjnym pogłębieniem filozofii oscylującej wokół pojęcia absurdu. Jest nadaniem jej głębszego sensu, dokonuje bowiem egzegezy uniwersalnych wartości, poprzez które ukazuje możliwości wyjścia z labiryntu nihilizmu, zanegowania rozpacz i wyprowadza argumenty na sensowność życia [...].

Definicję człowieka zbuntowanego Camus buduje już na samym wstępie zbioru esejów zatytułowanych właśnie „Człowiek zbuntowany”, stwierdzając, że „jest to człowiek, który mówi: nie. Lecz odmawiając zgody bynajmniej się nie wyrzeka: to również człowiek, który od pierwszej chwili mówi: tak”(2). Owo „tak” skierowane jest w stronę życia, „nie” zaś – w kierunku jego absurdalności. Niezgoda na zastany świat – ten, w który człowiek jest niejako wrzucony – nie

oznacza bowiem, według Alberta Camusa, niezgody na sam fakt bycia. Jest jedynie niezgodą na absurd. Co znamienne, niezgoda ta nie jest wyrzeczeniem się absurdu. [...]

Bunt rodzi zatem jedność „samotnych egzystencjalnych wysp” – bytów ludzkich. Samemu będąc owocem **intersubiektywnej** świadomości, łączy ludzkość w uporze przewycięzania tego wszystkiego, co absurdalne. Jest czynnikiem umożliwiającym zjednoczenie, które Albert Camus nazywa solidarnością, rodzi bowiem „przekonanie o istnieniu praw ludzkich, nieredukowalnych i wspólnych wszystkim”(3). Powstaje w ten sposób kolejne pojęcie granicy, oznaczające tym razem nie rozdział wartości w obrębie jednostki, lecz moment, w którym egzystencjalne „ja” ogranicza radykalizację swojego buntu na rzecz zespolenia się z innymi ludźmi, tworząc przez to – nazywając to na wskroś matematycznie – część wspólną buntów jednostkowych, które razem stanowią bunt ludzkości jako ogółu. Jak bowiem stwierdza Camus, „pierwszym krokiem umysłu ogarniętego poczuciem obcości (czyli umysłu świadomego – T.B.) jest (...) uznanie, że dzieli tę obcość ze wszystkimi ludźmi i że rzeczywistość ludzka w swej całości cierpi wskutek dystansu człowieka do siebie samego i do świata. Cierpienie (czyli poczucie absurdu egzystencji – T.B.), którego doznawał jeden człowiek, staje się plagą kolektywną”(4). Definiowana wyżej solidarność wynika zatem – jak dowodzi Albert Camus – z samotności człowieka. Naturą społeczeństwa, ludzkości, jest to, że składa się z pojedynczych bytów. Podobnie jak z subiektywnej myśli wyłaniają się wartości opiewające człowieczeństwo i życie mające charakter intersubiektywny, tak z samotności wrzuconej w świat jednostki rodzi się solidarność obejmująca całą świadomą ludzkość. [...]

Wobec powyższego, źródłem etyki może być – zdaniem Alberta Camusa – jedynie człowiek, żyjący solidarnie w buncie z innymi. Tu objawia się najważniejsza bodaj z cech buntu, stanowiąca o jego metafizyczności i transcendentalnym charakterze: „w buncie

człowiek przekracza siebie [...] (5)” Jest to kluczowy postulat. Stanowi on o ziemskiej etyce *par excellence*: tak o jej źródle, jak i o celu. Jest to wezwanie Camusa do miłości i działania [...].

Źródło: Tomasz Błaszczuk, *Filozofia egzystencjalna Alberta Camusa*, „Studia Europea Gnesensia” 2012, nr 6, s. 168–181.

O autorze

Albert Camus urodził się w 1913 roku w Algierii Francuskiej. Pochodził z ubogiej, robotniczej rodziny. Przez krótki czas był członkiem Francuskiej Partii Komunistycznej. W 1937 roku rozpoczął pracę jako dziennikarz. Od 1940 roku Camus mieszkał w Paryżu. Po zajęciu miasta przez Niemców przeniósł się do Lyonu a następnie do Oranu, skąd już na stałe powrócił do Paryża. W 1947 opublikował powieść *Dżuma*, która stanowiła reakcję na przeżycia wojenne i doświadczenie masowej zagłady. W 1957 roku otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. Trzy lata później zmarł w wyniku obrażeń doznanych w wypadku samochodowym. Jego twórczość literacka stanowi wyraz głębokiego humanizmu oraz wiary w wartość heroicznego wyboru człowieka postawionego w obliczu kryzysu.

Albert Camus w 1957

Źródło: Robert Edwards, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

intersubiektywny

(łac. *inter* - między, *subiectivus* - podmiotowy) - nieograniczony wyłącznie do doznań i przeżyć jednostki, możliwy do takiego samego zrozumienia lub odczucia przez dwie lub większą liczbę osób

par excellence

(fr.) - w całym tego słowa znaczeniu, w najwyższym stopniu

Film edukacyjny

Polecenie 1

Uzasadnij tezę, wedle której *Dżuma* może być czytana jako alegoria II wojny światowej.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12IO89Z5>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe ukazuje *Dżumę* jako powieść paraboliczną.

Polecenie 2

Napisz, na czym polega paraboliczność *Dżumy* Alberta Camusa.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Co przedstawia warstwa realistyczna *Dżumy* Alberta Camusa i jaki jest sens metaforyczny powieści? Sformułuj odpowiedź w dwóch zdaniach.

Ćwiczenie 3

Opisz czas i miejsce akcji powieści Alberta Camusa. Wyjaśnij, jaki jest ich wpływ na wymowę dzieła.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Zinterpretuj motto powieści:

„ Jest rzeczą równie rozsądną ukazać jakiś rodzaj uwięzienia przez inny, jak ukazać coś, co istnieje rzeczywiście, przez coś innego, co nie istnieje.

(Daniel Defoe)

Ćwiczenie 6

Wskaż przynajmniej osiem analogii pomiędzy powieściową dżumą a wojną.

Ćwiczenie 7

Uzasadnij tezę, że *Dżuma* Alberta Camusa jest powieścią paraboliczną.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, na czym polega egzystencjalizm w *Dżumie* i znajdź cytaty ilustrujące zagadnienia istotne dla tego nurtu filozofii.

Praca domowa

Zastanów się, jaki z polskich pisarzy współczesnych jest autorem powieści parabolicznych i uzasadnij swój wybór, dokonując wypowiedzi pisemnej w co najmniej 200 słowach.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: *Dżuma* Alberta Camusa jako powieść paraboliczna

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

- 38) Albert Camus, *Dżuma*;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- opíše czas i miejsce akcji w *Dżumie* Alberta Camusa;
- zinterpretuje motto powieści;
- wyjaśni, na czym polega egzystencjalizm w *Dżumie*;
- wykaże, że *Dżuma* jest powieścią paraboliczną.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- film.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „*Dżuma Alberta Camusa jako powieść paraboliczna*”. Uczniowie przygotowują krótki film (teledysk) jako ilustrację treści materiału. Film mogą przygotować na telefonach komórkowych lub wykorzystać szablony do animacji dostępne w internecie. Uczniowie powinni umieć opowiedzieć o swoich etiudach i uzasadnić dobór środków artystycznych.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Zaczyna rozmowę kierowaną lub dyskusję, pytając uczniów, czym jest powieść paraboliczna, jakie są jej wyznaczniki. Uczniowie odpowiadają, nawiązując do przeczytanych fragmentów tekstu oraz całej lektury *Dżuma*.

Faza realizacyjna:

1. **Prezentacje filmów.** Chętni lub wybrani uczniowie prezentują swoje filmy na forum klasy (można też wcześniej założyć dla klasy wspólny folder w chmurze lub w innych narzędziach umożliwiających dzielenie się plikami, a uczniom polecić zapoznanie się z materiałami przed lekcją). Wspólne omówienie filmów.

2. **Praca z tekstem głównym e-materiału.** Uczniowie czytają tekst główny lekcji na głos, zatrzymując się i omawiając go we fragmentach wymagających komentarza i głębszego zrozumienia. Po omówieniu tekstu wspólnie poddają refleksji obejrzone wcześniej filmy, wskazując na właściwe odczytanie powieści Alberta Camusa jako parabolicznej.
3. **Praca z multimediami.** Uczniowie przystępują indywidualnie do obejrzenia filmu. Odpowiadają w parach na zamieszczone w sekcji polecenia.
4. **Praca z zestawem ćwiczeń.** W zależności od liczebności klasy nauczyciel może wykorzystać zaproponowane w e-materiale ćwiczenia do pracy indywidualnej lub grupowej, może też wprowadzić elementy rywalizacji. Zarówno odpowiedzi na pytania zamknięte, jak i otwarte powinny zostać omówione na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji Wprowadzenie, przypomina też uczniom ustalone na początku zajęć kryteria sukcesu. Uczniowie wypowiadają się, co udało się im osiągnąć, a czego nie.

Praca domowa:

1. Zredaguj wypowiedź argumentacyjną na co najmniej 200 słów uzasadniającą, że *Dżuma* Alberta Camusa jest powieścią paraboliczną.

Materiały pomocnicze:

- Waleria Szydłowska, *Camus*, Warszawa 2002.
- Albert Camus, *Dżuma*, Warszawa 2017.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do podsumowania lekcji.